

O CRNILU PANTERA

Počeo sam da postajem Afrikanac pre nešto više od dvadeset i pet godina. Bilo je to kada sam napustio Nigeriju i preselio se u Sjedinjene Države. Rođen sam u Sjedinjenim Državama u leto 1975. godine, nakon čega su me, u jesen iste godine, odveli u Nigeriju. Narednih sedamnaest godina Nigerija je bila moj dom. Ipak, istovremeno sam bio svestan toga da sam Amerikanac, da su Sjedinjene Države takođe na izvestan način bile moj dom, zbog toga što sam tamo rođen. Međutim, jesam li zaista bio Afrikanac? Nisam se tako osećao. Osećao sam se kao dečak iz Lagosa, koji govori na jorubanskom jeziku, državljanin Nigerije. Afrikanci su bili oni drugi ljudi, o kojima sam čitao u knjigama, koje sam vidao u plemenskoj nošnji u časopisima, ili koje sam susretao kao čudne fiktionalne oblike na filmu.

To je počelo da se menja u leto 1992. godine. Sjedinjene Države su pružile kontrast mom latentnom afrikanstvu. „Šta si ti?“ „Ja sam Nigerijac“. „Odakle si ti, čoveče?“ „Iz Lagosa“. „Leggo my Eggo?“¹ Niko nikad nije čuo za Lagos. Bio sam Afrikanac, što je značilo da sam bio nekakva vrsta „drugog“. To su bile novosti za mene, ali se nisam dugo opirao. Pridružio sam se drugima koji su zapali u slične neprilike i počeo se učiti afrikanstvu.

Ponekad u svom telu osećam paradoksalni gubitak: gubitak kroz zaboravljanje. Uхватim sebe kako čeznem za ranijim vremenima, kada je ono što sam znao bilo moguće, te je uvek predstavljalo utočište od onoga što nisam znao. Saznanje, u doba koje je prethodilo mogućnosti trenutnog elektronskog podsećanja, bilo je puno potencijalne energije. Ono je zahtevalo proces nagađanja, podstičući drugačiji način razumevanja, način koji je dozvoljavao razmišljanje u rasponima, a ne insistiranje na preciznim tačkama.

Ovo je jedan pokušaj borbe da se prisetim: znam, ili sam znao, nekoliko stvari o velikim mačkama. Lavovi se mogu pronaći u Serengetiju, tigrovi u južnoj Aziji. I jedni i drugi su ogromni. Gepardi su, očigledno, najbrži; leopardi su dobri penjači, koji povlače svoj plen uz drvo. I jedni i drugi su afrički (životinje mogu biti afričke, ali samo ljudi mogu biti *Afrikanci*). Mislim da naučni nazivi velikih mačaka sadrže termin „Panthera“, ali nisam sasvim siguran. *Panthera leo*. Mislim da su to lavovi. Jaguari su nalik na leoparda, ali imaju mnogo zdepastiju i kompaktniju građu. Oni su južnoamerički. Ovde stvari već postaju mutnije. Da li su panteri jaguari? Ili su oni vrsta za sebe? Ukoliko su panteri jednobojni jaguari, onda oni ne mogu biti afrički, pošto su jaguari južnoamerički. Da li je crni panter ista stvar kao i crni

¹ U američkom engleskom Lagos se izgovara kao „Lejgos“ (/ˈleɪɡɒs/), a često i kao „Lego“, što kod autrovog imaginarnog sagovornika budi asocijaciju na reklamni slogan kompanije *Kellog* (*Kellog*) iz 1974. godine, nakon što je kupila *Ego* (*Eggo*) brend vaflova. U poznatoj televizijskoj reklami jedan lik od drugog pokušava ukrasti Ego vafle, dok ovaj uzvikuje: „Leggo my eggo!“ (Let go my Eggo! – Pusti moj Ego!) (Prim. prev.)

leopard? I šta je koji kurac puma? Šta su planinski lavovi? Mislim da su oni isto što i pume: zar to nisu severnoameričke pume? Čekaj, a šta ćemo sa kugarima?

Kao dete sam se mnogo zanimao za velike mačke. Tada sam dobro znao sve o svojim mačkama, a usputno sam se interesovao i za lešinare (orlove, jastrebove, sokolove), koji su imali podjednako složenu strukturu porodice. Površno sam se bavio i dinosaurusima, ali nikada ozbiljno. Ne smeta mi što sam do danas izgubio većinu svoje taksonomske memorije o ovim vrhovnim grabljivicama. Tužno je to što, u tren oka, mogu o njima saznati sve što poželim.

* * *

U zoru 11. oktobra 1933. godine, šest godina pre početka evropskog rata u kome će Švajcarska odigrati tangencijalnu ali zabrinjavajuću ulogu, kavez crnog pantera u zoološkom vrtu u Cirihi je pronađen prazan. Životinja, koja malo ranije beše stigla sa Sumatre, pobegla je tokom noći. U nastupajućim nedeljama pristizale su mnogobrojne prijave da je životinja uočena na području Ciriha. Inače spokojni građani zapali su u hysteriju. Objavljeno je na stotine članaka u švajcarskoj štampi. Zamke su postavljene i uhvaćeno je nekoliko poludivljih pasa. Ispostavilo se da su tragovi za koje se smatralo da su pripadali panteru takođe bili pseći. Pojedini građani su predložili da pripadnici religijskog kulta održe ritual isterivanja đavola. Drugi su verovali da je u takvoj situaciji neophodan vidovnjak.

Tek sredinom decembra iste godine, deset nedelja nakon bekstva, panter je pronađen kako se krije u štali na granici između planinskog dela kantona Cirihi i kantona Sankt Galen. Ostaci ubijene srne u blizini pružili su objašnjenje kako je životinja preživela švajcarsku zimu. Crnog pantera otkrio je radnik koji se tu slučajno zadesio te koji ga je istog trenutka ustrelio i ubio zbog hrane.

* * *

Mnogi holivudski filmovi su se okušali u misaonim eksperimentima vezanim za Afriku. Neki od njih, načinjeni za američke belce, vaskrsavaju kolonijalnu fantaziju („Imao sam farmu u Africi“),² sa afričkim ulogama koje su ili brutalne ili naivne. Drugi, načinjeni za američke crnce, imaju za cilj uzdizanje, prikrivanje afričkog iskustva fikcionalnim veličanstvom. Ove fantazije, bele i crne, uvek su uprošćene. Postoje pedeset i četiri afričke države. Kako bi bilo da se mašta o ovim već postojećim državama? Kako bi bilo da se mašta o Mozambiku, Sudanu, Togu ili Libiji, i da se razmišlja o svim njihovim grozničavim političkim kompleksnostima? Kako bi izgledalo da se to koristi kao pripovedni okvir, čak i za fiktionalna dela? Vakanda je monarhija, kao i Zamunda. (Nemam pojma šta je Nambija.) Zašto su monarhije podrazumevani narativi? Možemo li maštati izvan ideje o kraljevskom?

² Rečenica kojom počinje film Sidnija Polaka *Moja Afrika* (*Out of Africa*, 1985), sa Robertom Redfordom i Meril Strip u glavnim ulogama. (*Prim. prev.*)

U mojim najluđim snovima kralj ne postoji. Ubio sam kralja. Kralj je mrtav. Sva moć pripada narodu.

* * *

Samo jednom u životu sam imao kućnog ljubimca: mačku, pre desetak godina. Zvala se Mirabai, takođe poznata i kao Ponoć. Znala je da mi skoči u susret, taj prelepi minijaturni panter; ili bi se povukla duboko u molitvu, kako to mačke rade, ili bi gnjavila neki tračak sunca na drvenom podu, ali nikako nisam mogao dresirati ovo slatko, razigrano, potpuno crno mače da ne ujeda. Ubrzo sam se umorio od toga da uzimam antibiotike svaki put kada bi me ujela. Tri puta me je ujela, i još dva puta goste. Tu nije bilo reči o neprijateljstvu; ona naprosto nije znala da se kontroliše, što se često završavalo puštanjem krvi. Mnogo opasnije je bilo to što sam otkrio da imam ozbiljnu alergiju na mačju dlaku. Ne na sve mačke, ali na većinu. Nisam znao. Jadna Mirabai. Morao sam je vratiti u azil. Ipak, u dubini duše, ja sam osoba koja voli mačke. Mogu da podnesem pse, ali mnogo mi se više dopada ono što mačke rade i ono što mačke jesu.

* * *

Na putu da postanem Afrikanac takođe sam počeo da postajem crnac, što se pokazalo kao mnogo složenije putovanje. Reč „Afrikanac“ je upućivala na deljenje zajedničkog prostora sa drugim Afrikancima: prijateljima sa drugog kontinenta, ili ljudima sa kojima sam bio stavljan u istu kategoriju. Sve je to imalo nekakve veze sa našim prepoznavanjem kao stranaca u stranoj američkoj zemlji, ali ujedno i sa našim zajedničkim iskustvom povodom pozadinskog zračenja kolonijalizma. Formalizovana nadmoć bele rase tokom kolonijalne vladavine završila se u Nigeriji samo petnaest godina pre mog rođenja. Sve je još uvek bilo sveže! Reč „Afrikanac“, pored svega drugog što je mogla da predstavlja, ukazivala je na kolektivno ukidanje ovog napada.

„Crnac“ je bilo nešto sasvim drugo, u izvesnoj meri mnogo inkluzivnije. U tom smislu, reč je preuzela sav kolonijalni mamurluk i pridružila ga američkim iskustvima u vezi sa ropstvom, pobunom robova, zakonima Džima Kroua i savremenim rasizmom, služeći istovremeno kao vezivno tkivo koje je obuhvatilo čitav crni Atlantik u jednu teritoriju bola – kojoj su potom pridruženi i celokupni Karibi – kao i evropsko, latinoameričko i globalno crnilo dijaspore.

Međutim, „crnac“ je ujedno bilo i nešto mnogo restriktivnije, zbog toga što je, u svakodnevnom govoru, „crnac“ (ili „Crnac“) bio američki crnac, a „američki crnac“ je podrazumevao američkog crnca koji je potomak roba. Kada je reč o diskursu Sjedinjenih Država, ovo se nije prevashodno odnosilo na svaku osobu crne puti na svetu; to je bilo nešto drugo, precizno lokalizovano u skladu sa američkom situacijom. Da bi se moglo biti crnac u Americi, bilo je neophodno naučiti lokalizovani tenor „crnila“, bilo ga je neophodno naučiti i voleti. Crna koža je bila samo preduslov za upis u razred (a koža ponekad i nije morala da bude naročito crna, već samo za nijansu ili dve tamnija od bele), a prava lekcija su bili kulturni kodovi američkog crnca. Tako sam se naučio crnilu, kao što se i Obama naučio crnilu, kao

što su se crni Britanci koji žive u Los Anđelesu naučili crnilu, kao što su se Jamajkanci u Bruklinu, Haićani u Majamiju, Eritrejci u Vašingtonu i Gambijci u Bronksu naučili crnilu. Naučili smo se crnilu i voleli smo crnilo – znajući sve vreme, međutim, da to nije bilo jedino crnilo.

* * *

U srcu kontinenta nalazi se nacija okružena kopnom sa svih strana, malena i miroljubiva. Za njene pripadnike se veruje da su jednostavni i nerazmetljivi ljudi. Međutim, ovo je jedna od najbogatijih i tehnološki najrazvijenijih nacija na svetu. Zemlja se prostire na velikoj visini, ovenčana planinama. Njen politički sistem je stabilan. Stolećima nije bilo nikakvih unutrašnjih sukoba niti ratova. U strahu od haosa koji potresa svet, oni se ne uključuju u međunarodne razmirice i ne otvaraju svoje granice migrantima. Ali iza mirnih zidova nalazi se izvanredna preduzimljivost u oblastima naučnog istraživanja, razvoja oružja i farmaceutskih inovacija. Ova zemlja je rešila misteriju transporta: zagušenja u saobraćaju tamo su nepoznata i brzi vozovi tiho i unakrsno seku teritoriju. Danas, u svetu koji se brzo menja, stanovnici ove zemlje moraju odlučiti da li žele nastaviti da se kriju od sveta, ili žele da konačno preuzmu veću odgovornost i upotrebe svoje bogatstvo i tehnologiju kako bi unapredili živote drugih.

Očigledno je da govorim o Švajcarskoj. Ali Švajcarska je demokratija. Vakanda, ne baš toliko, a moja odbojnost prema monarhijama je snažna, nefleksibilna i verovatno iracionalna. Nasledno pravo na vladavinu me vređa gotovo na ličnom nivou, bilo da se sa njim susrećem u fikciji ili u stvarnosti. Smeštam ga, što više razmišljam o njemu, negde između eugenike i frenologije. Ljudska istorija je prepuna monarhâ. Hajde da ih ostavimo tamo gde ih većina i obitava, u prošlosti. Društva o kojima sanjam organizuju se oko dobro obaveštenog demokratskog prava na izbor. Taj san prevazilazi granice nacionalne države. Nema kraljeva, nema kraljica. Nema predsednika iz kraljevskih porodica. Po temperamentu, ja sam kraljeubica.

Nacije i gradovi u Africi, u obliku u kome danas postoje, toliko su svaki po sebi opterećeni složenim zadatkom da iz dana u dan opstaju kao raspoznatljivi identiteti u odnosu na sve druge, da prosto ne mogu preuzeti nezahvalan zadatak da istovremeno budu holivudska „Afrika“. Afričke zemlje su oduvek bile u dijalogu sa svetom: izolacionističko crnilo je nekoherentno i nemoguće: mi oduvek *jesmo* kosmopolite. U modernom svetu, crno je nezamislivo bez belog, kao što je i belo nezamislivo bez crnog. Ono što jesmo oblikovano je od strane drugog, kako dobro tako i loše (za nas, uglavnom loše), ali u pitanju je stvarna interakcija. Izlaz iz ovoga je suočavanje. Ne možemo poželeti da sve to nestane, čak ni u okvirima pripovedačke fantazije.

Što se tiče kraljeva, oni postoje čak i danas, ali uglavnom zadobijaju skromne uloge, na nivou etničke grupe ili klana, a ne kao silnici u nacionalnim državama. Ovi sitni kraljevi imaju ceremonijalne uloge u sklopu različitih većih političkih organizacija. Oni dobro znaju svoje mesto. U međuvremenu, nekoliko pravih nacionalnih monarhija koje opstaju ne predstavljaju nikakav zavidan primer. One su apsurdna podsećanja na prošlost, bez ikakve budućnosti.

Istina nije neobičnija od fikcije, ali je mnogo određenija, u mnogo većoj meri kontradiktorna, mnogo grozničavija, mnogo slojevitija. „Afrika“ – maglovita ili jasno određena

svojim delovima – nikada ne može da dosegne kompleksnost ili dejstvo bilo kog stvarnog mesta u Africi.

* * *

U zimu 1902. godine, Rajner Marija Rilke je posetio zoološki vrt u *Jardins des plantes* u Parizu i tamo video crnog pantera. Pesma koju je napisao u vezi sa tim događajem, najranija od njegovih *Neue Gedichte*, ujedno je jedna od njegovih najpoznatijih pesama.

*Sein Blick ist vom Vorübergehen der Stäbe
so müd geworden, daß er nichts mehr hält.
Ihm ist, als ob es tausend Stäbe gäbe
und hinter tausend Stäben keine Welt.*

*Der weiche Gang geschmeidig starker Schritte,
der sich im allerkleinsten Kreise dreht,
ist wie ein Tanz von Kraft um eine Mitte,
in der betäubt ein großer Wille steht.*

*Nur manchmal schiebt der Vorhang der Pupille
sich lautlos auf—Dann geht ein Bild hinein,
geht durch der Glieder angespannte Stille—
und hört im Herzen auf zu sein.³*

U mom brzom prevodu pesma glasi:

*Njegov pogled, od stalnog prolaska rešetaka,
postaje tako umoran da više ne opaža ništa.
Oseća se kao da tu ima hiljadu rešetaka
a iza hiljadu rešetaka, nestaje svet.*

³ *Njegove oči muti i sputava
rešetki tamnih stalni mimolet.
Tisuću rešetaka poigrava
i okončava sobom njegov svet.*

*Povitljiv korak njegov, pun čvrstine,
liči, dok uskog kruga meri luk,
na igru snage okolo sredine
u kojoj vlada silne volje muk.*

*Tek ponekad se zastor s oka skloni
nečujno. – Tada uđe neki lik,
kroz napregnuti mir udova roni –
i mre u srcu kao dalek krik.*

Rajner Marija Rilke, „Panter“, u: *Odabrani stihovi*, preveo Branimir Živojinović, Novi Sad: Školska knjiga, 2004, str. 49. (Prim. prev.)

*Meki snažni gipki koraci
što se okreću u najmanjem krugu
nalik su na ritualni ples usred koga
stoji velika volja, zapanjena.*

*Samo se ponekad zavesa sa zenice
nečujno podigne. Tada neki lik ulazi,
nadire kroz napetu tišinu udova
i, ulazeći u srce, prestaje da bude.*

Rilkeova poezija, u svom najboljem svjetlu, predstavlja čudo saosećanja. On se može duhom preneti u život stvari, prihvatiti kako svet izgleda iz njihove perspektive. Panter u njegovoj pesmi crn je zbog boje svog krzna. Međutim, on je istovremeno i rasno sagledan predmet.

Svi crni panteri su crne boje, ali sada više ne mogu da izbegnu i kulturno značenje: mačka u kavezu, mačka koja je pobjegla, mačka koja nikad nije uhvaćena, crni ljudi koji se posmatraju kao životinje, heroj iz stripa 60-ih godina, radikalna politička partija, filmske zvezde iz 21. stoleća. Svi crni panteri i Crni Panteri su crni, crni kao noć i takođe crni poput mene.

Nijedan prevod Rilkeovog „Pantera“ nije sasvim zadovoljavajući, jer je pesma toliko zavisna od pogonskih ritmova nemačkog originala. Samo jedna verzija zadovoljava, verzija puna zaboravâ, pogrešnih čitanja; potajni skok u pesmu, zaseda:

*Hiljadu rešetaka treperi
ispred ničega.*

*Hiljadu rešetaka
– njegove malaksale oči
to ne mogu podneti.*

*Meke šape, gipki hod.
On kruži,
zapanjen.*

*Ali ponekad!
Očiju zastor se otvara,
neki lik ulazi,
nadire kroz napete udove,
i dosežući srce,
nestaje.*

* * *

Pored mojih velikih mačaka i ptica grabljivica, u detinjstvu sam se interesovao i za Transformerse, Voltrona, Spid rejsera i druge američke stripove o superherojima. Bilo je to u Lagosu tokom 80-ih godina. Međutim, do vremena kada sam bio negde na sredini svog tinejdžerskog perioda, izgubio sam interesovanje za sve to: naučnu fantastiku, video-igre, stripove, crtane filmove. Postoje izuzeci: volim *Solaris*, *Odiseju u svemiru 2001* (2001: A Space

Odyssey), *Potomke (Children of Men)*, *Suvišni izveštaj (Minority Report)*, ali to je sasvim uzak izbor iz distopijskog futurizma. Volim film *Naše mesto je svemir (Space is the Place)* koji je napisao Sun Ra, ali to je nešto potpuno drugačije.

Međutim, u poslednje vreme popularni blokbasteri o superherojima smaraju me do bola. Na momente se čini kao strašno priznanje (kakvo to čudovište ne voli filmove o superherojima?), ali svet je sačinjen od onoga što nam se dopada i od onoga što nam se ne dopada, te postoji uteha u tome što znate šta je vaše. U pojedinim žanrovima koje ne volim, posebno bučnijim žanrovima, toliko toga je u igri da se čini kao da, iz istog razloga, u stvari ništa nije u igri. Budućnost planete, sudbina univerzuma i tako dalje, uvek zavise od jednog pametnog i odlučujućeg čina. Scene borbe se razvijaju unedogled, ali se nema osećaj da su u pitanju stvarne borbe. Uporedite borbu u bilo kom skorajšnjem visokobudžetnom filmu o superherojima sa borbom u Kurosavinom epu o samurajima kakav je *Haos (Ran)*: novi filmovi su u celosti sačinjeni od Si-dži-aj-a (CGI), dok Kurosava odiše čelikom i mesom i prašinom i istinskim bojnim pokličem. U tipičnom filmu o superherojima, neprijatelji se masovno ubijaju, ali smrt je neobično laka, nedosledna, nesmrtonosna. (Kakav bi uticaj na nas imao klimaktični građanski rat u Vakandi da je broj njegovih žrtava ozbiljno promišljen? U tom slučaju bi se razotkrila razočaravajuća tajna filma: to da ima dva glavna negativca, a nijednog heroja).

Možda se radi o nijansama. Ili je možda u pitanju ekonomska cenzura, koja je neizbežna u svakom filmu čiji budžet iznosi više od sto miliona dolara, te koja je još manje sposobna da prašta od ideološke cenzure: novac mora biti nadoknađen i mora postojati zarada. Ili se možda radi o tome da su ovi filmovi napravljeni, kao i svi drugi filmovi, za one koji ih vole, a ne za one koji ih dovode u pitanje. Znam da sam osobenjak. Zarada na blagajnama Marvelovog filmskog univerzuma (Marvel Cinematic Universe) potvrđuje da su jeretici koji veruju u postojanje operacija pranja novca u filmovima o superherojima u manjini. Ali čak i za nas predstavlja prijatno iznenađenje kada, na primer, film koji je zasnovan na takvim konvencijama, pokuša da uspostavi nove mitologije, te u tom procesu pozove čak i one koji se ne slažu da misle u okvirima njegovog sveta, koliko god da je taj svet reakcionaran. Kugler (Coogler) je uspeo to da učini.

* * *

U utorak, jednog kišnog popodneva u martu 2015. godine, posetio sam Parque Zoológico de São Paulo. Zoološki vrt, sa svojim ostacima rane nauke i kolonijalnih praksi, često izgleda kao uvodno poglavlje za razumevanje određene zemlje. Često se čini kao da je logika organizacije društva svedena na svoje osnove u zoološkom vrtu, gde postoje vladavoci i potčinjeni, tipovi i tipologije, simboli posvuda, a smisla nigde.

Tog dana video sam slonove, žirafe, čudnog psa koji liči na lisicu, šimpanze, flamingose, udava. U blizini je bilo nekoliko usamljenih odraslih ljudi, ali i nekoliko bučnih grupa učenika. Možda je ovo bilo jedno mesto gde su se moje sklonosti pouzdano preklapale sa sklonostima mlađe dece. Posećujem zoološke vrtove i, dok sam tamo, razmišljam o tome šta zoološki vrt predstavlja – to je istovremeno opravdano i neopravdano – ali sam istovremeno uvučen u papazjaniju različitosti i puke čudnovatosti onih koji su sa druge strane

ograda. Njihovi pogledi, zatupljeni od susreta sa ljudima, više nas ne prihvataju u svoj egzistencijalni krug, već, poput izbledelelih ogledala, u tim pogledi još uvek s vremena na vreme zablesne prepoznavanje.

Ne sećam se zašto sam tog dana zastao pored kaveza sa crnim panterom. Počeo sam da snimam kratak video svojim telefonom. Meke šape, gipki hod. Ona (ili on) se kretala hitro, zabrinuto. U pitanju je pre bila namera nego rastrojeno koračanje. On (ili ona) isto-vremeno je bio predivan i mahnit, stalozhen u hodu, izbezumljen, bolno ograničena snaga.

* * *

Godine 1902, neke četiri godine pre nego što je napisao „Pantera“, Rilke je napisao još jednu pesmu, „Ašanti“, o grupi muškaraca i žena iz Zapadne Afrike. Oni su predstavljeni u ambijentu koji podseća na zoološki vrt, u Jardin d’acclimatation u Parizu. Praksa izlaganja ljudi iz Afrike (kao i Samoanaca, Inuita i Samija) u zoološkim vrtovima, cirkusima, i na svetskim sajmovima, bila je posebno zastupljena krajem XIX stoleća i tokom 1930-ih godina. Istorija ove grozote seže duboko u prošlost, ali važan trenutak predstavljao je život Sarki Bartman (Saartjie Baartman), dovedene iz Južne Afrike u Englesku 1810. godine i izložene u Londonu. Tokom 1870-ih godina, pod okriljem etnografskih istraživanja, postojali su ljudski zoološki vrtovi u Antverpenu, Parizu, Barseloni, Hamburgu, Londonu, Milanu i Njujorku. Kongoanac Ota Benga bio je zatvoren u Kući majmuna (Monkey House) u zoološkom vrtu u Bronksu 1906. godine, i oslobođen isključivo zahvaljujući protestima afroameričkih aktivista. (Ubio se deset godina kasnije, pucajući sebi u srce. U srce!). I ponovo, 1930. godine, tri godine pre nego što je crni panter pobjegao iz zoološkog vrta u Cirihi, grupa Senegalaca je tamo bila izložena.

„Ašanti“ je pesma o razočaranju. Rilke otkriva da Ašanti za njega nisu dovoljno Afrikan-ci, da nisu divljaci u dovoljnoj meri. Jedan stih glasi:

Keine wilde fremde Melodie. / Keine Lieder, die vom Blute stammten, / und kein Blut, das aus den Tiefen schrie.

U prevodu Edvarda Snoua:

Nisu divlji, niti su im melodije znane. / Nema pesama što nastaje iz krvi, / i nema krvi što ja-ukaše iz dubina.⁴

Tako se nastavlja i dalje. Nema „smeđih devojaka što se istezahu / baršunaste, iznemogle od tropske vreline“, nema „očiju što se sijaju poput oružja“, nema usta „širokih od sme-ha“. Ašanti su prosto tamo, samopouzdana, sa svojom „bizarnom“ taštinom, ponašajući se gotovo kao da su jednaki Evropljanima. „I prođoše me trnci dok sam to gledao“, beleži Rilke. On samo može da zaključi pesmu izjavom: „O, koliko su istinitije životinje / što koračaju gore i dole u čeličnim rešetkama“.

To je rasistički.

⁴ No wild unheard-of melodies. / No songs which issued from the blood, / and no blood which screamed out from the depths. (Prim. prev.)

* * *

Euzebio da Silva Ferreira (Eusébio da Silva Ferreira) rođen je u Maputu u siromašnoj porodici za vreme portugalske kolonijalne vladavine. Preselio se u Portugal i postao najveći fudbaler koji je igrao za Benfiku, a možda i najveći fudbaler koji je nosio dres Portugala, jer veličina je nešto više od osvojenih trofeja i statistike datih golova. Euzebio je bio crn i predivan na terenu, brz, brz, u svom crvenom dresu, blagosloven strašnim šutom desnicom. Bio je najbolji igrač na Svetskom prvenstvu 1966. godine, taj čovek sa mačjim refleksima koga su zvali Kralj, Crni biser i, pre svega, „la Pantera Negra“, Crni panter. Možda je isuviše očigledno to što je prvi veliki fudbaler sa afričkog kontinenta bio poređen sa životinjom. Međutim, takođe je tačno da ni panter ni fudbaler nisu bili poniženi ovim poređenjem, koje je, na kraju, težilo da rečima izrazi lepotu koja se nije mogla zadržati u srcu.

* * *

Morao sam da proverim. Zaboravljati je nemoguće. Ispostavilo se da su crni panter u stvari dve različite životinje, i nešto što uopšte nije životinja. On „uopšte nije životinja“ u tom smislu što panter nije posebna naučna vrsta. Crni panter su dve životinje zbog toga što je jaguar sa crnim krznom u stvari crni panter, i zato što je leopard sa crnim krznom takođe crni panter. Crnilo pantera, u slučaju jaguara, posledica je dominantnog gena za boju krzna. U slučaju leoparda, crnilo pantera je posledica recesivnog gena. Oba slučaja su melanističke varijante i kada je taj mutirani gen za crnu boju izražen, velika mačka dobija snagu Crnog pantera.⁵

* * *

Poslušajte, na trenutak, Toni Morison:

Reći da je nešto potpuno crno je isto kao i reći da je nešto zeleno. Koja vrsta zelenog? Zeleno kao moje flaše? Zeleno kao skakavac? Zeleno kao krastavac, salata, ili zeleno kao nebo trenutak pre nego što se prolomi u oluju? Isti je slučaj i sa noćnim crnilom. Ono jednako može biti i boje duge.

I to je to, crna duga. Naučio sam se crnilu i naučio sam se raznolikosti unutar crnila. Ispostavlja se da je crno raznovrsno i generativno. Ono je prostrano i neusaglašeno. Oni koji treba da se nauče crnilu takođe proširuju ono što crno može da bude. Moja bol je crna bol, moja radost je crna radost, moja individualnost je crna, ja se savijam u crnilu na dugi sa svim drugim potpuno crnim mačkama. Sledeća osoba koja treba da se nauči crnilu moraće da nauči i sve što ja jesam.

⁵ „Both are melanistic variants and when deh mutated gene for the bleck color is expressed, deh big cat receives the powa of deh Bleck Pentha.“ Autor karikira izgovor glumaca u filmu *Crni panter*. (Prim. prev.)

* * *

Barem jednom dnevno pomislim: „drugačiji svet je moguć“. Postoji život koji je još uvek u našim snovima. Panafrički politički projekat još uvek je živ. Dok se prisećam svega dobrog što je bilo na Bandunškoj konferenciji ili u vezi sa Organizacijom afričkog jedinstva i dalje mi zaigra srce. Bleskovi zajedničkog principa među Tamnijim Nacijama mogu biti rasvetljujući i potkrepljujući. Međutim, „Afrika“ kao stilska figura i kao zamka, kulisa i pozadina, sada me još manje zanima.

Mnogo sam više opčinjen Najrobijem nego Afrikom, u istom smislu kao što me mnogo više privlači Milano od Evrope. Opšte se nalazi tamo gde počinje solidarnost, ali posebno je tamo gde naši životi dobijaju pravu perspektivu. Ne želim da čujem „Afrika“ osim ako to nije u kontekstu u kome će neko takođe reći „Azija“ ili „Evropa“. Da li ste ikada приметили koliko je realan Pariz? Treba mi da isto toliko realan postane i Lagos. Ljudi mogu da govore o Parizu po ceo dan a da ni u jednom trenutku ne generalizuju Evropu. Želim da govorim o Lagosu, ne želim da govorim o Africi. Želim da čujem nekoga kako govori jorubanski, eve, tiv ili lingalu. „Afrički“ nije jezik. Želim da znam da li avion leti na Feliks Ufue Boanji međunarodni aerodrom. Ne možeš ići u „Afriku“, druže. Afrika ima površinu od trideset miliona kilometara kvadratnih. Želim da budem određen kada je u pitanju moja određenost u vezi sa onim o čemu govorimo kada govorimo o Africi.

* * *

Odrastao sam uz crne predsednike, crne generale, crne kraljeve, crne heroje, kako izmišljene tako i stvarne, crne lopove takođe, crne budale. To je bila Nigerija, najveća crna nacija na planeti. Delio sam grad sa Felom Kutijem tokom sedamnaest godina. Svi su bili crni! Video sam toliko crnih ljudi da mi je zenica pocnela.

Međutim, nasuprot visokom sjaju bele i anticrne Amerike, vidljivo crnilo je olakšanje i pobuna. To je nešto što naučite kada se naučite crnilu. Marvel? Dizni? Molim vas. Neću da se vraćam na očigledno. Ali vidljivost crnog, crni entuzijazam (u vreme smrti), crni gledaoci, i crni skepticizam: susrećemo se tamo gde se susrećemo.

Prošlo je već dvadeset i šest godina. Naučio sam se afrikanstvu i najvećim sam ga delom prevazišao. Međutim, od čega se sastoji ta tvrdokorna i mnogostrana supstanca koju stvara ogromni pritisak? Šta je „vibracijum“? Suviše je prosto da se o njemu razmišlja kao o metalu, i da se dovede u vezu sa prokletstvom resursa. Da li bi to moglo biti nešto manje opipljivo, da li bi to mogla biti zamena za samo crnilo, crnilo kao otelovljeni odgovor na anticrnilo, kvintesencija misterije, otpornosti, samodovoljnosti i nesvodivosti?

Beg! Radije bih bio u divljini. Radije bih bio u civilizaciji koju sam sâm stvorio, bizarnom, oprečnom, jednako sujetnom kao i bela rasa, koja njihovoj logici deluje kao nešto spoljašnje. Uvek tražim izlaze. Drapetomanija, tako su to nazivali, u *Bolestima i osobenostima crnačke rase* (*Diseases and Peculiarities of the Negro Race*, 1851), nezadrživa želja za begom prisutna kod pojedinih robova.

* * *

Prošlo je deset godina i još uvek sanjam o toj mački. Očiju zastor se otvara, neki lik ulazi. Gde si sada, Mirabai? Uspavana pre mnogo godina u azilu za životinje? Ili uspešno usvojena i sada graciozno stariš u nekom domu u Bruklinu? Sa ljudima, mladim i starim, milosrdnim i pravičnim. Mačko iz sna, što skačeš mi u susret.

Izvornik: Teju Cole, „On the Blackness of the Panther“, <https://medium.com/s/story/on-the-blackness-of-the-panther-f76d771b0e80>. 31. 03. 2018.

(S engleskog preveo **Igor Javor**)